

Verschenen in *TvC* 2006-6, p. 208-21

*Noot*¹

In deze annotatie worden drie arresten van het Europese Hof van Justitie met betrekking tot de uitleg van de Richtlijn Productaansprakelijkheid besproken. Twee begrippen staan centraal: het begrip 'in het verkeer brengen' alsmede het begrip 'producent'.

Het begrip 'in het verkeer brengen'

1. Het begrip 'in het verkeer brengen' wordt in tegenstelling tot andere begrippen in de Richtlijn² niet uitgelegd. Alhoewel deze term in meerdere artikelen is terug te vinden, achtte de Europese Commissie het bij de totstandkoming van de Richtlijn overbodig een definitie te geven. Verschillende tijdstippen zijn denkbaar voor het in het verkeer brengen van een product, denk aan het tijdstip waarop het product in handen van de eindgebruiker is geraakt³, het tijdstip waarop het product wordt overgedragen aan een ander⁴ of bijvoorbeeld het moment waarop het product na goedkeuring het fabrieksterrein verlaat⁵. Een andere uitleg is het moment van het afgeven van het product aan de distributieketen.⁶

De uitleg van bovenstaand begrip is van cruciale betekenis voor de aanvang en afloop van de termijn van de risicoaansprakelijkheid van de producent. Op grond van art. 11 van de Richtlijn vervalt namelijk het recht op schadevergoeding van het slachtoffer jegens de producent wanneer de termijn van tien jaar is verstreken, welke termijn aanvangt vanaf het moment waarop de producent het gebrekkige product in kwestie in het verkeer heeft gebracht.

2. De zaak O'Byrne illustreert het interpretatieprobleem op fraaie wijze.⁷ De dosis van het vaccin dat O'Byrne in november 1992 toegediend heeft gekregen, is door de Franse producent APSA in september 1992 geleverd aan haar Engelse distributeur APMSD, welke tevens een 100%-dochtervennootschap is. Deze distributeur heeft het vaccin vervolgens op een later, doch onbekend tijdstip doorverkocht aan een ziekenhuis, dat op haar beurt het vervolgens heeft doorgeleverd aan de medische praktijk waar O'Byrne is gevaccineerd. O'Byrne heeft in november 2000 een gerechtelijke procedure ingesteld tegen APMSD, maar pas in oktober 2002 tegen APSA en dat is volgens APSA te laat. APSA interpreteert het begrip 'in het verkeer brengen' namelijk als het leveren van het vaccin aan dochter APMSD, welke levering meer dan tien jaar geleden geschiedde. O'Byrne acht echter het tijdstip van levering van APMSD aan het ziekenhuis als het moment waarop het vaccin in het verkeer is gebracht.

¹ Een eerdere, beknopte versie van deze annotatie werd gepubliceerd in *Jurisprudentie Aansprakelijkheid* 2006-4, p. 438-455. Met dank aan prof. mr. W.H. van Boom voor commentaar op een eerdere versie.

² Richtlijn nr. 85/374/EEG van de Raad van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken, (*Pb EG* L 210/29), zoals laatstelijk gewijzigd bij Richtlijn nr. 1999/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van 10 mei 1999 (*Pb EG* 1999, L 141/20), hierna te noemen 'de Richtlijn'.

³ Zoals verdedigd in A.J.O. baron van Wassenaer van Catwijck, *Productenaansprakelijkheid in Europees verband*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1991, p. 76-77.

⁴ Zoals verdedigd in art. 2d van het Europees Verdrag inzake Productaansprakelijkheid van 27 januari 1977. (Dit verdrag is niet in werking getreden).

⁵ Zoals verdedigd in Verkade/Van Sint Truiden/Maessen, D.W.F. Verkade, M.Ph. van Sint Truiden, J.F.C. Maessen, *Product in gebreke*, Alphen aan de Rijn: Samsom 1990. In par. 5 van hoofdstuk 3 wordt verschillende interpretaties genoemd en tegen elkaar afgewogen.

⁶ Deze opsomming is niet limitatief. Zie bijvoorbeeld voor een andere opvatting L. Dommering-van Rongen, *Productaansprakelijkheid. Een rechtsvergelijkend overzicht.*, Deventer: Kluwer 2000, p. 75.

⁷ HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86, *RvdW* 2006/407, *NJ* 2006/401 m. nt. M.R. Mok (O'Byrne/APMSD).

3. In de uitspraak van 9 februari 2006 definieert het Hof 'in het verkeer brengen' als het tijdstip waarop het product het productieproces van de producent heeft verlaten en is opgenomen in een verkoopproces in een vorm waarin het aan het publiek wordt aangeboden voor gebruik of consumptie. Daarbij is niet relevant of het product rechtstreeks of via een tussenschakel door de producent aan de gebruiker wordt verkocht.⁸

Nu meerdere uitlegvarianten mogelijk zijn, speelt de vraag op of de gekozen definitie van het Hof een zinvolle is. Bij beantwoording van deze vraag is het naar onze mening van belang te kijken naar het doel van de Richtlijn, in het bijzonder het doel van art. 11. Het Hof doet dit eveneens in r.o. 26. Enerzijds is het doel van de Richtlijn het beschermen van de consument door een risicoaansprakelijkheid te scheppen ten laste van de producent bij een gebrek in zijn product, anderzijds moet de producent niet geconfronteerd worden met een stortvloed aan claims gedurende een onbeperkte tijd; de risicoaansprakelijkheid moet wel beheersbaar en verzekeraar blijven.⁹ Producenten moeten aldus niet ontmoedigd worden nieuwe producten op de markt te brengen. Art. 11 is een artikel dat onzes inziens vooral met het oog op deze laatste belangen in de Richtlijn is opgenomen: producenten kunnen slechts gedurende een vaste termijn van tien jaar met schadeclaims hieromtrent geconfronteerd worden.¹⁰

4. Om deze doelstellingen effectief te bereiken is *ten eerste* van belang dat de vervaltermijn enerzijds niet laat in de keten aanvangt, bijvoorbeeld pas op het moment dat het product wordt aangeboden aan de consument. Met deze uitleg wordt weinig rekening gehouden met het belang van de producent bij zekerheid over het aanvangsmoment van de termijn.¹¹ Anderzijds werkt een vroeg tijdstip, zoals het verlaten van het fabrieksterrein, weer nadelig voor de consument. Een producent zou hier misbruik van kunnen maken door een product lang in de distributieketen te laten om zo zijn aansprakelijkheid te verkorten. De oplossing is dus gelegen in de periode hiertussen. In dit opzicht heeft het Hof gekozen voor een zinvolle interpretatie.

Ten tweede is van belang dat wordt gekozen voor een duidelijke uitleg, zodat schakels uit de keten in hun onderlinge contract kunnen aangeven op welke datum de vervaltermijn aanvangt, bijvoorbeeld de datum waarop de koopovereenkomst is gesloten of de datum op de leveringsbon. Op dit punt scoort Hof's uitleg minder goed. Wanneer is sprake van het verlaten van het productieproces en het opnemen in een verkoopproces?

Naar onze mening moet de definitie van het Hof zo worden uitgelegd dat een product pas in het verkeer kan worden gebracht indien het gereed is voor gebruik en verkoop, met andere woorden indien het is afgegeven aan de distributieketen.¹² Indien een product door de producent wordt afgegeven aan een schakel die de verpakking, labelling en marketing voor zijn rekening neemt, dan zou een product dus pas in het verkeer worden gebracht op het moment dat deze schakel het heeft afgegeven aan de volgende schakel, zijnde de distributeur of detaillist.¹³ In Nederland gaat de wetgever al uit van de uitleg 'afgegeven aan de

⁸ R.o. 27 en 30.

⁹ Zie ook overweging 10 van de Richtlijn.

¹⁰ Voor het Engels recht is deze bepaling opgenomen in de Limitation Act 1980, Section 11A, Subsection 3, zie voor het Nederlandse recht art. 6:191 lid 2 BW.

¹¹ Letsel ontstaan tijdens de distributie zal dan eveneens buiten de risicoaansprakelijkheid van de producent vallen, denk hierbij aan de Iglo-affaire.

¹² De uitleg van het Hof is naar onze mening onduidelijk ten aanzien van de vraag wanneer een producent van een grondstof of halffabrikaat dit in het verkeer heeft gebracht. Is dat het moment waarop de grondstof of het halffabrikaat zijn productieproces heeft verlaten en is afgegeven aan de volgende schakel in de (productie)keten? Of valt dit tijdstip samen met het moment waarop het eindproduct het productieproces heeft verlaten en wordt aangeboden aan het publiek? Onze voorkeur gaat uit naar de eerste situatie, nu een leverancier van grondstoffen en halffabrikaten op grond van de Richtlijn als producent kan worden aangemerkt en zijn vervaltermijn op een ander en eerder tijdstip aanvangt dan de vervaltermijn van de aansprakelijkheid van de producent van het eindproduct.

¹³ Dat betekent dat iedere schakel in de distributie die als producent kan worden beschouwd op zijn beurt het product in het verkeer brengt. Voor iedere producent begint dan de vervaltermijn te lopen.

distributieketen', zo bleek ten tijde van implementatie van de Richtlijn.¹⁴ Onzes inziens zal de uitspraak van het Hof in Nederland voor weinig moeilijkheden zorgen, aangezien deze uitspraak aansluit bij de opvatting van de wetgever.

5. Vervolgens rijst de vraag of, wanneer het product is afgegeven aan de distributieketen, het uitmaakt dat deze schakel een 100%-dochtervennootschap is. Het Hof overweegt dat indien één van de schakels van de distributieketen nauw met de producent verbonden is – bijvoorbeeld indien de distributeur 100%-dochter is – moet worden bekeken in hoeverre de dochter deel uitmaakt van het productieproces. De nationale rechter zal vervolgens aan de hand van de omstandigheden van het geval moeten bepalen of producent en distributeur als één kunnen worden gezien of niet.¹⁵

Onzes inziens betekent dit dat *niet* de relatie dochter-moeder an sich, maar de mate van betrokkenheid in het productieproces bepalend is voor het tijdstip van het in verkeer brengen. Indien de dochterdistributeur niet of nauwelijks betrokken is bij het productieproces, dan wordt het product door de producent in het verkeer gebracht op het moment dat de producent het heeft afgegeven aan de dochterdistributeur.¹⁶ Uit de conclusie van A-G Geelhoed blijkt dat hij hier anders over denkt. Geelhoed acht (het verlies van) de controle van de producent bepalend voor de vraag of een product in het verkeer is gebracht. Indien een bedrijf deel uitmaakt van de groep van bedrijven van de moederproducent, dan wordt een product pas in het verkeer gebracht indien het buiten deze sfeer komt.¹⁷

Het begrip 'producent'

6. De uitleg van het begrip 'producent' komt in verscheidende recente arresten van het Hof van Justitie aan de orde. Te beginnen met de zaak Skov van 10 januari 2006.¹⁸ Deze zaak betreft personenschade als gevolg van het eten van met salmonella besmette eieren, welke gekocht zijn in een winkel van Bilka. Deze heeft de eieren van producent Skov geleverd gekregen. De Deense rechter heeft leverancier Bilka veroordeeld tot betaling van schadevergoeding aan de slachtoffers en producent Skov tot terugbetaling van deze schadevergoeding aan Bilka. De rechtbank heeft haar oordeel gebaseerd op de Deense rechtsregel¹⁹ die inhoudt dat een leverancier jegens de gelaedeerde en de leveranciers na hem in de distributieketen rechtstreeks aansprakelijk is voor de gebreken van een product. De leverancier kan op zijn beurt regres nemen op de schakels vóór hem in de keten. In hoger beroep wordt aan het Europese Hof de prejudiciële vraag gesteld of de Richtlijn zich tegen een dergelijke rechtstreekse aansprakelijkheid van de leverancier verzet.

7. Het Hof stelt voorop dat de kring van aansprakelijke personen jegens wie het slachtoffer een vordering inzake productaansprakelijkheid kan instellen, wordt afgebakend in art. 3 van de Richtlijn.²⁰ Lid 1 van dit artikel bepaalt dat onder het begrip 'producent' moet worden verstaan de fabrikant van een eindproduct, een grondstof of een onderdeel, maar ook één ieder die zich als producent presenteert door zijn naam, zijn merk of een ander onderscheidingsteken op het product aan te brengen. Lid 2 en lid 3 breiden dit begrip nog

¹⁴ *Kamerstukken II* 1987/88, 19 636, nr. 6, p. 15 (MvA), zie ook *Kamerstukken II* 1985/86, 19 636, nr. 3, p. 8 (MvT). Deze omschrijving was namelijk al eens genoemd in de toelichting op het eerste gepubliceerde Richtlijnvoorstel uit 1976.

¹⁵ R.o. 29-31.

¹⁶ Indien de dochter wel betrokken is bij het productieproces, dan wordt het product door de producent in het verkeer gebracht op het moment dat de distributeur het heeft afgeleverd aan de volgende schakel.

¹⁷ Zie punt 52 van de conclusie van A-G Geelhoed bij HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86 (O'Byrne/APMSD).

¹⁸ HvJ EG 10 januari 2006, C-402/03, *Pb* C 48, *RvdW* 2006/302, *NJ* 2006/286 m. nt. M.R. Mok (Skov/Bilka).

¹⁹ Wet nr. 371 van 7 juni 1989 inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken.

²⁰ Vergelijk op dit punt ook de bepaling van art. 6: 187 lid 2-4 BW.

verder uit.²¹ Met name de constatering in het derde lid is van belang: 'Indien niet kan worden vastgesteld wie de producent van het product is, wordt elke leverancier als producent ervan beschouwd, tenzij hij de slachtoffer binnen een redelijke termijn de identiteit meedeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd.' Deze vaststelling van de kring van aansprakelijke personen moet volgens het Hof als uitputtend worden beschouwd.²² De Richtlijn voorziet uitsluitend in de aansprakelijkheid van een leverancier indien *niet* kan worden vastgesteld wie de producent is.²³ Weliswaar zou het voor een gelaedeerde gemakkelijker zijn om de leverancier aan te spreken, maar dit zou tot een hele reeks regresvorderingen kunnen leiden en daarmee het systeem ingewikkelder en kostbaarder maken. Bovendien verzet de Richtlijn zich er niet tegen dat de leverancier op andere (buiten)contractuele grondslagen wordt aangesproken, zoals de aansprakelijkheid wegens verborgen gebreken of onrechtmatige daad.²⁴ Kortom, de Richtlijn verzet zich tegen de wijze waarop artikel 3 door de Deense wetgever is uitgelegd.

8. Ook Frankrijk worstelde met de reikwijdte van de aansprakelijkheid van een leverancier.²⁵ Op grond van artikel 1386-7 van de Code Civil is de leverancier in gelijke mate als de producent aansprakelijk indien niet kan worden vastgesteld wie de producent is, hoewel de leverancier wél de identiteit van zijn voorschakel heeft medegedeeld aan gelaedeerde. Het Hof overweegt in de zaak Commissie/Frankrijk dat de verplichtingen voor de leveranciers in de Richtlijn nauwkeurig en afgebakend zijn: de leverancier is niet aansprakelijk indien hij de gelaedeerde de identiteit van zijn eigen leverancier heeft medegedeeld.²⁶ Het Hof benadrukt hiermee nogmaals de uitputtendheid van artikel 3. Ook Frankrijk heeft deze bepaling van de Richtlijn niet juist geïmplementeerd.²⁷

9. Het begrip 'producent' is tevens in de zaak O'Byrne onderwerp van discussie. De daar gestelde prejudiciële vragen hangen samen met de kwestie of de nationale rechter in het kader van art. 11 van de Richtlijn een rechtsvordering die tegen de verkeerde partij is ingesteld, omdat deze partij ten onrechte voor de *producent* van een product wordt aangezien, mag beschouwen als gericht tegen de partij die het product wel heeft gefabriceerd. Concreter gezegd: mag de Engelse rechter de dagvaarding die namens O'Byrne jegens de Engelse distributeur APMSD is uitgebracht zien als een dagvaarding uitgebracht jegens de Franse fabrikant van het eindproduct APSA? Het antwoord op deze vraag is, net als de interpretatie van het begrip 'in het verkeer brengen', van belang voor de looptijd van de vervaltermijn van art. 11 van de Richtlijn.

Het Hof overweegt dat het in beginsel een zaak van nationaal procesrecht is om de voorwaarden vast te stellen waaronder het mogelijk is in het kader van een vordering inzake

²¹ Nu de richtlijn meerdere personen aanmerkt als producent, betekent dit dat elk van deze personen een product in het verkeer kan brengen en dat de vervaltermijn voor elk van hen dan op een ander moment aanvangt.

²² Het Hof sluit hier aan bij drie eerdere arresten van 25 april 2002: Commissie/Frankrijk C-52/00, Commissie/Griekenland C-154/00 en González Sánchez C183-00, waarin het Hof heeft geoordeeld dat de beoordelingsmarge waarover de lidstaten beschikken om de aansprakelijkheid voor producten met gebreken te regelen, volledig door de Richtlijn zelf wordt bepaald en moet worden afgeleid uit de bewoordingen, doelstelling en opzet ervan.

²³ R.o. 32-34.

²⁴ R.o. 47-48. Wel is het natuurlijk zo dat de geleedeerde dan schuld van de leverancier zal moeten bewijzen. Dat zal vaak lastig zijn.

²⁵ HvJ EG 14 maart 2006, C-177/04, *Pb* C 131, *RvdW* 2006/512, (Commissie/Frankrijk). Deze zaak is door de Commissie geëntameerd, omdat Frankrijk volgens de Commissie het arrest van HvJ EG 25 april 2002, C-52/00 (Commissie/Frankrijk) niet volledig heeft uitgevoerd en derhalve de op haar rustende verplichtingen ex artikel 228 EG-Verdrag niet is nagekomen.

²⁶ R.o. 49 en 50.

²⁷ Zie voor meer informatie over de wijze waarop Frankrijk de Richtlijn heeft geïmplementeerd D. Fairgrieve, 'L' exception Française? The French law of product liability', in: D. Fairgrieve, *Product Liability in Comparative Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, p. 84-99 en de verwijzingen aldaar.

productaansprakelijkheid, een partij in de plaats te stellen van een andere.²⁸ De nationale rechter moet er echter wel op toezien dat de werkingssfeer *ratione personae* van de Richtlijn, zoals vastgesteld in art. 3, wordt geëerbiedigd.²⁹ Ook in deze zaak wijst het Hof er aldus op dat art. 3 van de Richtlijn als uitputtend moet worden beschouwd.

10. Meer concreet betekent dit volgens ons dat verdedigbaar is dat de Engelse distributeur APMSD via de definitie van lid 3 als *producent* kan worden aangemerkt. Het had op de weg van APMSD gelegen om, nadat zij de dagvaarding had ontvangen, O'Byrne binnen een redelijke termijn te laten weten dat zij 'slechts' distributeur was. Hierbij had zij minstens moeten meedelen wie dan wel de fabrikant van het eindproduct was.³⁰ O'Byrne had dan nog tijd genoeg gehad om deze procedurefout te herstellen en alsnog de fabrikant van het eindproduct als producent te dagvaarden.³¹ Nu APMSD, zo lijkt het althans, O'Byrne niets hierover heeft meegedeeld, kan dit haar worden aangerekend en heeft dit onzes inziens het terechte gevolg dat zij zelf als producent gedagvaard kon worden voor de schade ontstaan door het gebrekkige vaccin.³²

Dit argument wordt nog eens versterkt door een omstandigheid die eerder ook al aan de orde is gekomen: de Engelse vennootschap APMSD is een 100%-dochter van de fabrikant van het eindproduct, de Franse vennootschap APSA. Voor wiens rekening moet de ondoorzichtigheid van organisatiestructuren komen? In ieder geval niet voor rekening van de consument zo menen wij.³³ Een consument mag namelijk ook volgens de Richtlijn niet de dupe worden van het feit dat niet te achterhalen is wie de werkelijke producent van het eindproduct is.³⁴ Zeker nu in de huidige internationale handelswereld grote concerns met daarbinnen verschillende rechtspersonen en afhankelijkheidsverhoudingen eerder regel dan uitzondering zijn, is het onzes inziens gerechtvaardigd deze onder één noemer 'producent' te schuiven.³⁵ Een vergissing is snel gemaakt, de zaak O'Byrne lijkt daarvan een sprekend voorbeeld te zijn. Naar onze mening moet het dus vanuit het oogpunt van consumentenbescherming mogelijk zijn om in een geding zoals de O'Byrne-zaak een partij in de plaats van een andere te stellen.

Mevr. Mr. C.J.M. van Doorn, AIO en docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.
Mevr. Mr. S.B. Pape, AIO aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

²⁸ R.o. 34.

²⁹ R.o. 38.

³⁰ Aldus ook Mok in zijn noot onder HvJ EG 9 februari 2006, zaak C-127/04, *Pb* C-86, *RvdW* 2006/407, *NJ* 2006/401 (O'Byrne/APMSD).

³¹ Nu de identiteit van de fabrikant van het eindproduct voor APMSD, in de hoedanigheid van dochtermaatschappij, eenvoudig te verstrekken was, moet naar onze mening 'een redelijke termijn' in dit geval als 'binnen korte tijd' worden opgevat.

³² Indien de vordering niet binnen de vervaltermijn van art. 11 is ingesteld, dan is als alternatieve grondslag nog de onrechtmatige daad mogelijk.

³³ Zie voor een soortgelijke redenering binnen het leerstuk van de vertegenwoordiging: HR 27 november 1992, *NJ* 1993, 287 (Felix/Aruba).

³⁴ Door middel van regres kunnen de contractspartijen in de keten elkaar onderling aanspreken voor hun bijdrage aan de schade, zie ook art. 8 van de Richtlijn.

³⁵ Dit alles natuurlijk tenzij een dergelijke onderneming die deel uitmaakt van een grote internationaal concern het slachtoffer binnen een redelijke termijn de identiteit mededeelt van de producent of van degene die hem het product heeft geleverd. Middels deze uitleg wordt de persoonlijke werkingssfeer van de Richtlijn ons inziens geëerbiedigd.